

# Село сумувало...

Клим Поліщук

(Оповідання)

Село тяжко сумувало... Літом ще було якось веселіше, а як настала осінь, так просто якийсь смуток та туга обгорнули всіх. Як тільки прийде вечір, так ніде й пес не гавкне. Тихо і мертво скрізь, наче на старім цвинтарі. Старі спішаються на теплу піч, а молодь так собі, без роботи, нудиться. Ніде немає світла, а через те й перевелися вечорниці. Пісень веселих, як-то колись було, теж не чуть. Сиділи всі по хатах та слухали страшних казок, що фронтовики про війну розповідали. Старі діди жалісно хитали головами і тяжко зітхали: "Господоньку милосерний! І треба було бідувати так!"

Прокидалися разом із сонцем, бо кожному було цікаво більш подивитися на світ білий, кожному хотілося дещо зробити за короткий день, і разом з тим кожному хотілося погомоніти з тими, що їздили в місто, бряжчали, або так десь щось чули...

Дядько Охрім давно уславився собою. Вже не один десяток літ він промишляв фірманкою і майже щотижня їздив в місто то з попом, то з дяком, або і з жидами. Коні він мав звичайні, але годував їх гарно, а через те вони й робили йому. Сам Охрім був чоловіком запопадливим, метким і розумівся на політиці, через що його всі поважали і називали "сільською газетою". Не було такої новини на світі, щоб він не знав про неї, бо жида такий народ, що все довідаються, а він завжди з ними "ґешефт" мав.

Правда, не так давно був такий час, що слава дядька Охріма була затьмарила Дмитром Крутобоким, досить ще молодим парубком, бо він, будучи десь там на фронті, багато дечого навчився і дуже гарно розповідав про буржуїв та хвалився тим, що "все знає"...

Бувало, як вийде в неділю до церкви та як розпочне балакати, так тільки слухай...

—Хахли ви ніщасніє. Пагубілі ви сібя! Хронт єдиний розриваєте! Буржуазія голодранная! Контрреволюціонери! Вот ми вам вархоломеевскую ноченьку устроїм; так будете знать тетю дело! А какая ваша вера?! Овці ви глуїгія і больше нічаво! Завсьом глупій народ! Нету теперіча ні Бога, нету нічаво другою, а скрозь усьо адін воздух, — воздухом усьо действуїть.

Деякі фронтовики йому потакували, він зібрав коло себе добрий десяток гулящих хлопців та й одного разу й сказав:

— Скррозь тепер свобода і скрозь адні совети, і патаму нада разбіть волосную народную управу і земельний комітет, да от— крить совет свой!..

Довго змагалися деякі господарі, бо нікому не хотілося мати над собою таких верховодів, але нічого не допомгло. Зібрав Дмитро свою ватагу, озброїлась вона до зубів та й загосподарювала не тільки на все село, але й на цілу волость. Лихо тоді було та й годі!

Заговорили господарі, та ще й добре заговорили. Тоді й Охрім вирішив подати свій голос.

— Люди добрі! Що ви дивитесь на того брехунця! Ось візьміться за нього гарненько!.. Що це самоправство таке справді?!

Довго боялися господарі й кашельнути в кулак, бо Дмитро вже дочувся про те, що говорив Охрім, і загрожував повісити його. Ніхто не хотів повставати, але жити теж було трудно.

Так воно ще й далі тяглося б, якби Охрім не постарався "зробити свою партію", з якою одної ночі напав на Дмитра і розігнав його партію. Тоді все село хотіло повісити Дмитра, але Охрім вступився за нього і сказав:

— А на якого біса ви йому дозволили коверзувати? А тепер бити немає за що, бо він все ж таки не розбійник, а мав свою партію. От щоб ви знали, скільки тепер партій в городах, так куди вже тут нам!.. Скрізь є всякі партії і скрізь кожна партія робить по-своєму. А щоб так партія партію вбивала, так тоді й не залилося б нікого...

Тоді з цим згодилась більшість і вирішили тільки дати доброго прочухана і пустити "на покаєння"... З того часу Дмитро зробився звичайним селянином, а Охрім став самим собою...

Сумна осінь розважувалася тільки Охрімом, який веселив і потішав село гарними чутками про землю та про те, як "німці свого царя збулись"...

Якось після святого Михайла дядько Охрім приїхав з міста і сказав:

—Радійте, люди добрі, що не забули за вас. Скоро приїде сюди агроном із земства.

— Гм... а що ж то воно таке, отой самий... як його... що так круто називається?—запиталися зацікавлені господарі.

—Та... він тут скоро має бути, так побачиш.

Дійшла ця чутка й до Дмитра. Він тільки губу скопив та: "Хахли ніщасніє! Нічаво не понимают! Сто такой человек, што читають всяческія книжки і разнія фокуси умеють..."

Почухали дядьки потилиці і стали ждати.—Так, дарма Охрім нічого не буде говорити!

\* \* \*

Він був молодий, а через те й завзятий. "Добре діло завжди можна робити, аби лиш охота була", — казав він сам до себе. Його серце палало бажанням нести світло в сільську темряву. Він почував себе просто щасливим, коли нарешті його призначили сільським лектором і доручили упорядкувати на селах ряд читань по агрономії.

Приїхавши в село, він поселився в школі і енергійно став готуватися до свого першого читання, яке мало відбутися в першу неділю. А коли прийшла неділя, і як тільки дядьки повиходили з церкви, він сказав, щоб після обіду приходили до школи послухати, що він їм розкаже про землю. Чутка про те, що приїжджий агроном буде щось говорити про землю, дуже всіх зацікавила і всі стали спішитися до школи.

Тремтячим голосом попросив господарів сісти і розпочав палку промову про тяжку селянську нужду, про злидні в селянській хаті і про те, як можна поліпшити сумне життя селянське. Згадавши про те, як господарюють в чужих краях, він став казати: "Ви не гаразд обробляєте землю, орете і сієте. Бог зна як, через те й недорід буває. Ось

слухайте, як треба працювати коло землі, як доглядати худобу і взагалі, як треба господарювати". В своїй запальній промові він забув навіть за самих слухачів і посипав новими словами: "організація", "культивізація", "меліорація" і т. п. Господарі сиділи і, слухаючи такі речі, помаленьку стали дрімати. Дехто позіхав на весь рот, а дехто з тих, що сиділи в куточку, так встиг вже й заснути.

Один тільки Охрім удавав, що все це йому дуже цікаве, бо було якось ніяково перед людьми, що раніш зацікавив їх сим агрономом, а тепер сам не слухає його. Дмитро сидів у перших рядах і весь час презирливо усміхався. Агроном скоро мусив помітити, що його не дуже-то слухають, а через те постарався скінчити свою промову. Скінчивши свою промову, він запитався:

— Ну, подобається вам це все, що я розказав?

Один дядько, що сидів найближче до агронома, ніяково відповів:

— Не знаю!..

— Але зрозуміло ж вам, що так було б добре господарювати?

— А... Господь його святий знає!..

— Ну, а от ви, як орете на своєму полі, глибоко чи мілко?..

— Та... я той... як доводиться... Півдесятини в мене всього. .. Немає чого й орати...

Заступом скопати можна...

— Так у вас мало землі?!.

— Таж так!.. Клаптичок маленький...

— Ну, а на друге читання прийдете?—спитався.

Мовчать дядьки і пари з вуст не пускають. Дехто мовчки встає і тиснеться до дверей. Охримові стало соромно і, бажаючи якось загладити враження невдалого читання, він заговорив:

— Ще не всі прокинулись, пане агрономе. Всі люди тепер сонні стали... Світити немає чим, на серці смутно, а радості ніякої. .. Тут, казали люди, що ви всякі фокуси умієте, так от показали б їх, а люди й зацікавилися б.

— Які фокуси? Що за фокуси? — почервонівши, спитався агроном.—Я вам хотів щось розумне сказати...

Дядько, що мав півдесятини землі, підійшов аж до самого агронома і спитався:

— А може б, ви сказали нам, коли будуть давати землю?.. Може б, ви прочитали про це що-небудь...

— Ні! Я про це тепер нічого не знаю! Землі давати не будуть...

— Так що ж його тепер робити? В Америку їхати, чи що таке?..

Мовчки схилив на груди свою голову молодий агроном і тільки тяжко зітхнув.

Коло школи люди розмовляли:

— І що він таке говорив?!

— Господь його знає! Казав, поле треба скородити граблями, то краще родитиме.

— От так штука!.. Ха-ха-ха!.. Як видно, так йому гарні гроші за ці казки платять, коли він просив, щоб ще приходили послухати.

Охрім хотів сказати, що агроном "правду казав, а тільки не було вніманія", але

Дмитро, заломивши картуза на потилицю, вже просторікував:

—Да... вон нічаво не понімаїть... Однім словом, абсолютно настоящій болван! Вот я даже могу сказать, когда я бил на фронте еще, так видел даже специально, как немці в восточной Пруссії работают коло землі, абсолютно. У, етот—вискочка! Вот, к примеру сказать, как дядька Охремій, которой завсегда всяческія слухі распространят,!..

—Так, так! — потакувало декілька голосів.

Вечоріло. Небо вкривалося темними хмарами. Люди розходились по домівках...

\* \* \*

Через два дні після своєї лекції молодий агроном мусив розпрощатися з селом. Дядько Охрім сам напросився одвезти його до міста.

їдучи знайомою дорогою до міста, дядько Охрім чогось усміхався сам до себе і щось своє думав. Думав дядько Охрім свої думи, але й сам того не знав, що йому на цей раз прийдеться повернутися в своє село з радісною звісткою, що скоро буде Земля і Воля...